

บทที่ 4

ผลการวิจัยและการวิจารณ์

การศึกษาผลของ เชื้อนภูมิพลต่อสัมประสิทธิ์การขาดแคลนและการเติมออกซิเจนใน
แม่น้ำปิงนี้ ได้ทำการศึกษาทั้งในภาคสนามและห้องปฏิบัติการ ในภาคสนามนั้นได้ตรวจวัด
อัตราการไหลของแม่น้ำปิง ปริมาณออกซิเจนละลาย อุณหภูมิน้ำและอุณหภูมิอากาศ ณ สถานี
เก็บตัวอย่างทั้ง 5 สถานี และสำหรับการศึกษาในห้องปฏิบัติการนั้นทำการวิเคราะห์ลักษณะ
สมบัติบางประการของคุณภาพน้ำจากตัวอย่างน้ำที่ได้เก็บจากสถานีต่าง ๆ ผลการตรวจวัดและ
วิเคราะห์ทั้งในภาคสนามและในห้องปฏิบัติการแสดงไว้ในตารางที่ 4.1 ซึ่งจะกล่าวโดยสรุป
ได้ดังนี้

อัตราการไหล

ในรอบหนึ่งปีที่ทำการศึกษา ได้กำหนดระยะเวลาในการเก็บตัวอย่างน้ำไว้ทั้งหมด
4 ครั้ง โดยให้สอดคล้องกับฤดูกาลและปริมาณน้ำในแม่น้ำ และถือเอาปริมาณน้ำในแม่น้ำที่
สถานีต้นน้ำเหนืออ่างเก็บน้ำและ เชื้อนภูมิพล เป็นหลัก ผลการตรวจวัดอัตราการไหลของแม่น้ำ
ปิงพบว่า

ฤดูน้ำน้อยคือ เดือนมีนาคม 2529 มีอัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำปิงที่สถานีที่ 1
และ 2 เป็น 7.98 และ 15.17 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีตามลำดับ

ฤดูน้ำปานกลางคือ เดือนกรกฎาคม และเดือนกันยายน ในเดือนกรกฎาคมนั้นมี
อัตราการไหลของน้ำที่สถานีที่ 1 และ 2 เป็น 74.43 และ 100.43 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที
ตามลำดับ และในเดือนกันยายนนั้นมีอัตราการไหลของน้ำของทั้ง 2 สถานีเป็น 105.94 และ
150.09 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ตามลำดับ

และผลการวัดอัตราการไหลของน้ำพบว่า เดือนพฤศจิกายน เป็นฤดูน้ำมากแทนที่จะ
เป็น เดือนกันยายน เช่นเดียวกับทุก ๆ ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้ เป็นสาเหตุจากการผันแปรของฤดูกาล

ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ลักษณะสมบัติบางประการของคุณภาพน้ำแม่น้ำปิง

ลักษณะสมบัติ	สถานีเหนือเขื่อน		สถานีท้ายเขื่อน		
	1 ตำบล	2 สถานีอุทกวิทยา	3 ท้ายเขื่อน	4 บ้านจ๊กสาร	5 บ้านศาล
จุดน้ำปานกลาง (กรกฏาคม)					
อัตราการไหล, ลูกบาศก์เมตร/วินาที	74.43	100.43	243.66	192.17	257.07
ความลึก, เมตร	1.13	1.15	3.4	2.53	2.4
ความเร็วกระแสน้ำ, เมตร/วินาที	0.812	0.970	1.366	0.518	0.627
อุณหภูมิอากาศ, องศาเซลเซียส	31	28.2	27	30	29
อุณหภูมิน้ำ, องศาเซลเซียส	29.5	25.4	26	26.7	31
ออกซิเจนละลาย, มิลลิกรัม/ลิตร	2.1	1.21	3.4	3.3	4.5
BOD ₅ , มิลลิกรัม/ลิตร	8.05	7.5	5.1	3.3	2.2
Ultimate BOD, มิลลิกรัม/ลิตร	25.2	15	11	6.02	4.42
จุดน้ำปานกลาง (กันยายน)					
อัตราการไหล, ลูกบาศก์เมตร/วินาที	105.94	150.09	61.20	64.19	98.77
ความลึก, เมตร	1.14	1.20	1.60	0.99	0.98
ความเร็วกระแสน้ำ, เมตร/วินาที	0.948	1.162	0.557	0.510	0.534
อุณหภูมิอากาศ, องศาเซลเซียส	29	28	28	29	28
อุณหภูมิน้ำ, องศาเซลเซียส	28.5	27.5	27	28.7	30.5
ออกซิเจนละลาย, มิลลิกรัม/ลิตร	6.2	5.85	6.63	6.8	6.6
BOD ₅ , มิลลิกรัม/ลิตร	5.5	5.8	6.2	2.03	3.03
Ultimate BOD, มิลลิกรัม/ลิตร	12.5	12	12	3	6
จุดน้ำมาก (พฤศจิกายน)					
อัตราการไหล, ลูกบาศก์เมตร/วินาที	256.92	265.07	98.82	96.92	400.96
ความลึก, เมตร	2.89	1.62	1.59	1.48	2.40
ความเร็วกระแสน้ำ, เมตร/วินาที	1.153	1.162	1.172	1.067	0.876
อุณหภูมิอากาศ, องศาเซลเซียส	28.5	32	32	30	30.5
อุณหภูมิน้ำ, องศาเซลเซียส	25	25.2	27	27.5	30
ออกซิเจนละลาย, มิลลิกรัม/ลิตร	5.86	5.82	5.56	5.86	5.2
BOD ₅ , มิลลิกรัม/ลิตร	4.02	2.94	2.02	2.89	3.567
Ultimate BOD, มิลลิกรัม/ลิตร	7.46	6.48	6.48	6.5	7.764
จุดน้ำน้อย (มีนาคม)					
อัตราการไหล, ลูกบาศก์เมตร/วินาที	7.88	15.17	486.74	448.05	804.30
ความลึก, เมตร	0.95	0.85	4.73	4.56	2.78
ความเร็วกระแสน้ำ, เมตร/วินาที	0.179	0.254	1.337	1.344	0.944
อุณหภูมิอากาศ, องศาเซลเซียส	30	33	32	35	32
อุณหภูมิน้ำ, องศาเซลเซียส	27	28.5	24	24	25
ออกซิเจนละลาย, มิลลิกรัม/ลิตร	6.5	6.54	4.11	3.8	5.78
BOD ₅ , มิลลิกรัม/ลิตร	4.23	2.65	2.21	2.56	2.28
Ultimate BOD, มิลลิกรัม/ลิตร	14	3.9	3.7	3.92	3.7

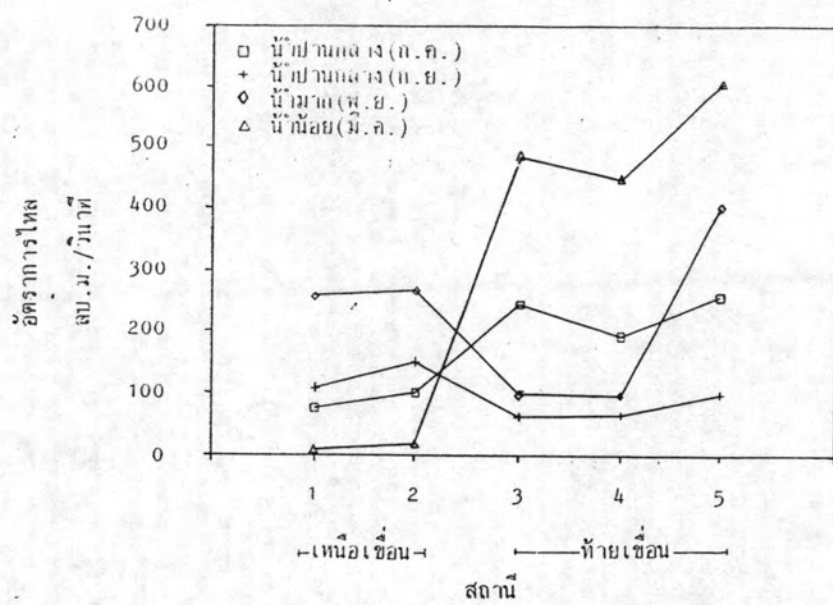
ซึ่งในรอบปีที่ทำการศึกษาลุ่มน้ำบึงคอนบนมีฝนตกมากในเดือนพฤศจิกายน โดยมีอัตราการไหลของแม่น้ำที่สถานีที่ 1 และ 2 เป็น 256.92 และ 265.07 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ตามลำดับ

ผลของการตรวจวัดอัตราการไหลของแม่น้ำทั้ง 5 สถานี ในฤดูน้ำน้อย ฤดูน้ำปานกลาง และฤดูน้ำมาก แสดงไว้ในรูปที่ 4.1 จะเห็นว่าที่สถานีต้นน้ำเหนืออ่างเก็บน้ำและเขื่อนภูมิพลนั้น อัตราการไหลของแม่น้ำจะผันแปรไปตามฤดูกาล และปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาในลุ่มน้ำบึง แต่ที่สถานีท้ายน้ำได้เขื่อนภูมิพลลงไปนั้น อัตราการไหลจะถูกกำหนดโดยการปล่อยน้ำของเขื่อน ซึ่งในฤดูน้ำน้อยนั้น เขื่อนจะปล่อยน้ำออกจากอ่างเก็บน้ำมากกว่าในฤดูน้ำปานกลางและฤดูน้ำมาก ส่วนในฤดูน้ำมากนั้น เขื่อนจะปล่อยน้ำออกจากอ่างเก็บน้ำน้อยลง การปล่อยน้ำออกจากอ่างเก็บของเขื่อนภูมิพลนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรของพื้นที่ชลประทาน ซึ่งอยู่ทางตอนล่างของเขื่อนภูมิพล และจะเห็นว่าในช่วงที่มีปริมาณน้ำมากนั้นพื้นที่ชลประทานดังกล่าวนี้จะได้น้ำจากน้ำฝนเป็นปริมาณที่เพียงพออยู่แล้ว เขื่อนจึงไม่จำเป็นต้องปล่อยน้ำลงมาสนับสนุน แต่ในฤดูน้ำน้อยซึ่งเป็นช่วงที่ขาดฝน เขื่อนจึงต้องปล่อยน้ำลงมาทดแทนน้ำฝนที่ขาดหายไป แต่อย่างไรก็ตาม การปล่อยน้ำของเขื่อนภูมิพลยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น การผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อสนองความต้องการใช้ไฟฟ้า การผลักดันน้ำเค็มในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และแผนป้องกันน้ำท่วมของภาคกลางตอนล่างและกรุงเทพมหานคร

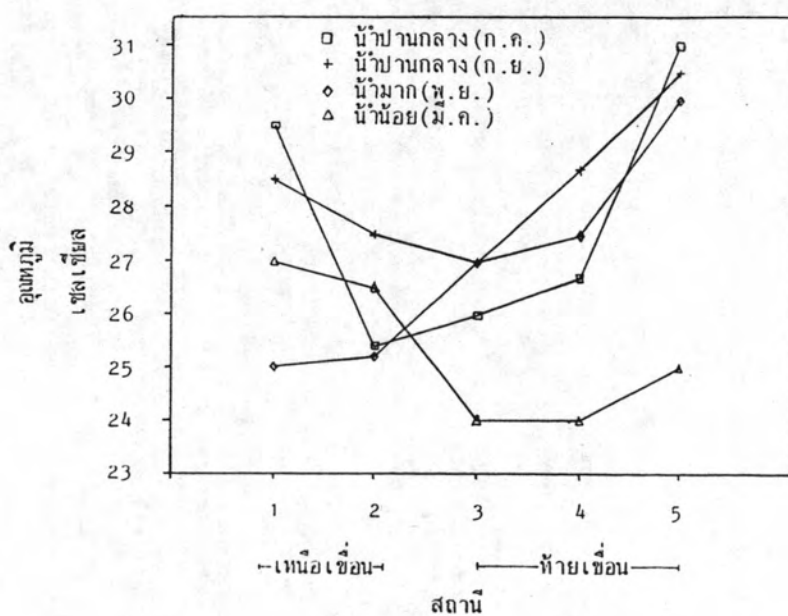
อุทกภัย

อุทกภัยน้ำมีความสำคัญต่อค่า k_1 และ k_2 มาก เพราะเมื่ออุทกภัยน้ำเปลี่ยนไป ค่า k_1 และ k_2 ก็จะไปเปลี่ยนไปด้วย ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องทำการตรวจวัดอุทกภัยน้ำทุกครั้งที่ทำการศึกษาอย่างนี้ ซึ่งผลพบว่าอุทกภัยน้ำของแม่น้ำบึงเจ็ลเสียประมาณ 27.1 องศาเซลเซียส โดยมีค่าอุทกภัยสูงสุดคือ 31 องศาเซลเซียสที่สถานีที่ 5 ในฤดูน้ำปานกลาง (กรกฎาคม) และมีอุทกภัยต่ำสุดที่ 24 องศาเซลเซียสที่สถานีที่ 3 และ 4 ในฤดูน้ำน้อย รูปที่ 4.2 แสดงค่าอุทกภัยของน้ำในแม่น้ำบึงทั้ง 5 สถานีในช่วงที่ปริมาณน้ำต่างกัน

รูปที่ 4.1 อัตราการไหลของแม่น้ำปิง

รูปที่ 4.2 อุณหภูมิน้ำของแม่น้ำปิง

ฤดูน้ำน้อยพบว่า อุณหภูมิของน้ำใต้เขื่อนทั้ง 3 สถานีมีค่าต่ำกว่าที่สถานีต้นน้ำเหนืออ่างเก็บน้ำและเขื่อนภูมิพล โดยที่อุณหภูมิที่สถานีท้ายน้ำนี้มีค่าต่ำกว่าอุณหภูมิที่สถานีท้ายน้ำในฤดูน้ำปานกลางและปริมาณน้ำมากด้วย รูปที่ 4.3 แสดงอุณหภูมิอากาศและอุณหภูมิที่สถานีเก็บตัวอย่างน้ำทั้ง 5 สถานี ในฤดูน้ำน้อย

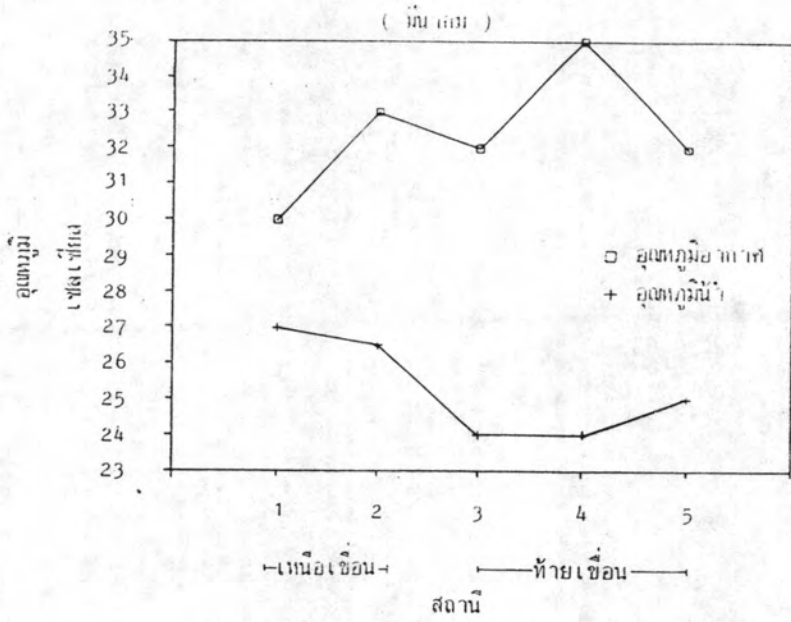
ฤดูน้ำปานกลางทั้งในเดือนกรกฎาคมและเดือนกันยายนนั้นพบว่า อุณหภูมิมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานีต่าง ๆ ในรูปแบบที่เหมือนกันคือ ที่สถานีที่ 1 จะมีค่าอุณหภูมิสูง และจะลดลงเมื่อถึงสถานีที่ 2 และค่าอุณหภูมิจะสูงขึ้นอีกที่สถานีที่ 4 และ 5 ตามลำดับ และที่สถานีท้ายน้ำใต้เขื่อนทั้ง 3 สถานี อุณหภูมิมีค่าใกล้เคียงที่สถานีท้ายน้ำในช่วงที่มีปริมาณน้ำมากด้วย รูปที่ 4.4 และรูปที่ 4.5 แสดงค่าอุณหภูมิอากาศและอุณหภูมิในฤดูน้ำปานกลาง (เดือนกรกฎาคม และเดือนกันยายน ตามลำดับ)

ฤดูน้ำมากพบว่าอุณหภูมิที่สถานีต้นน้ำทั้ง 2 สถานีนั้นมีค่าต่ำ คือ ประมาณ 25 องศาเซลเซียส และที่สถานีท้ายน้ำทั้ง 3 สถานีนั้นค่าอุณหภูมิจะเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ คือ 27, 27.5 และ 30 องศาเซลเซียส ตามลำดับ รูปที่ 4.6 แสดงอุณหภูมิอากาศและอุณหภูมิในฤดูน้ำมาก

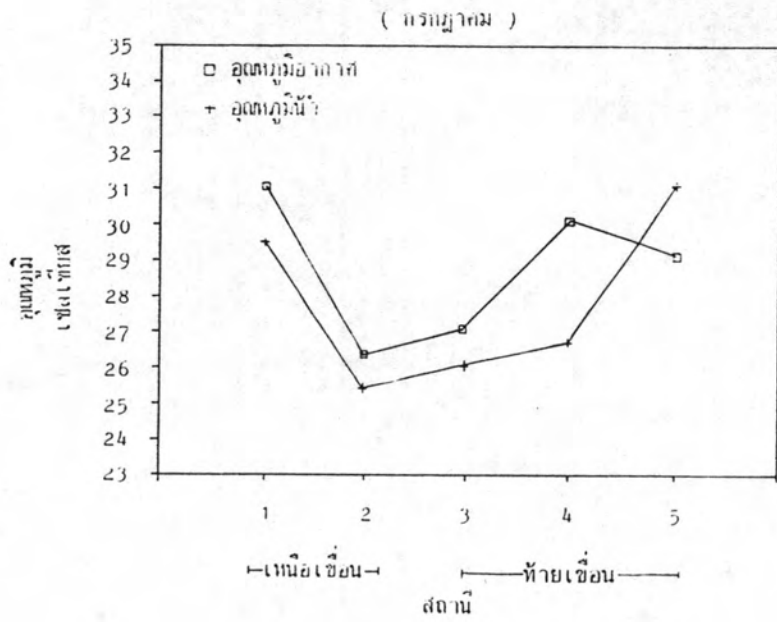
จะเห็นว่าทั้งในฤดูน้ำน้อย น้ำปานกลาง และน้ำมาก อุณหภูมิที่สถานีต่าง ๆ มีความแตกต่างกันน้อยบ้างมากบ้าง ทั้งนี้เป็นสาเหตุจากแต่ละสถานีห่างกันเป็นระยะทางไกล จึงทำให้ไม่สามารถกระทำการเก็บตัวอย่างน้ำได้หมดทั้ง 5 สถานีภายในวันเดียวกัน และอุณหภูมิอากาศในแต่ละวันก็มีความแตกต่างกัน จึงทำให้อุณหภูมิต่างกันไปด้วย เพราะอุณหภูมิมักมีการเปลี่ยนแปลงไปตามอุณหภูมิอากาศ กล่าวคือ ถ้าอุณหภูมิอากาศมีค่าสูงขึ้น อุณหภูมิน้ำก็จะมีแนวโน้มสูงขึ้นด้วย แต่อย่างไรก็ตามอุณหภูมิอากาศจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามสภาวะอากาศ แต่ในแม่น้ำจะมีการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิต่างช้า ๆ ซึ่งบางสถานีจะพบว่าอุณหภูมิของอากาศลดลงแต่อุณหภูมิน้ำยังคงมีค่าสูงอยู่

สำหรับอุณหภูมิที่สถานีท้ายน้ำในฤดูน้ำน้อย มีค่าต่ำกว่าฤดูน้ำปานกลางและฤดูน้ำมากนั้น ก็เพราะว่าในฤดูน้ำน้อยเขื่อนปล่อยน้ำออกจากเขื่อนเป็นปริมาณมาก และน้ำที่ปล่อยออกมา ก็เป็นชั้นน้ำที่อยู่ต่ำลงมาจากผิวน้ำมากและมีอุณหภูมิต่ำ (สุทธิรักษ์ สุจริตตานนท์, 2529) ด้วยอิทธิพลของน้ำที่เขื่อนปล่อยออกมานี้เองที่ทำให้อุณหภูมิของสถานีท้ายน้ำในฤดูน้ำน้อยมีค่าต่ำกว่าในฤดูน้ำมากและน้ำปานกลาง

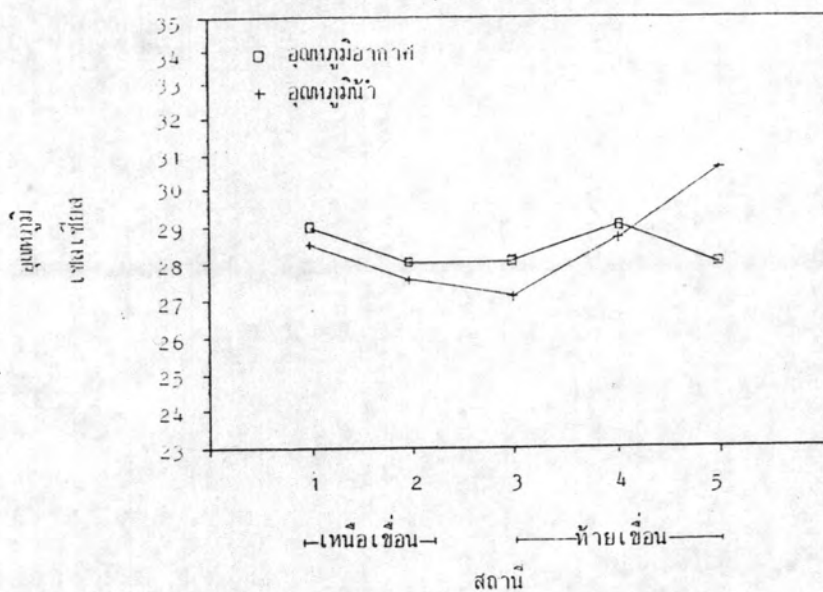
รูปที่ 4.3 อุณหภูมิอากาศและอุณหภูมิน้ำของแม่น้ำปิงในฤดูร้อน

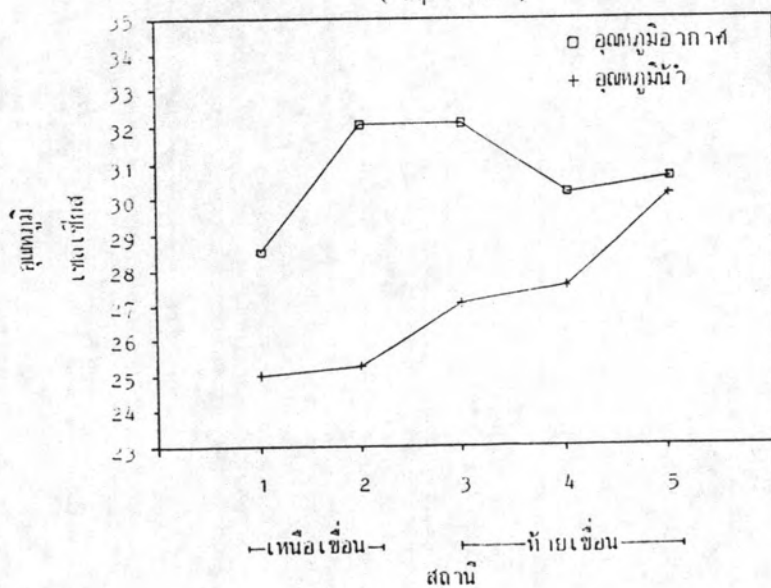
รูปที่ 4.4 อุณหภูมิอากาศและอุณหภูมิน้ำของแม่น้ำปิงในฤดูหนาว

รูปที่ 4.5 อุณหภูมิอากาศและอุณหภูมิน้ำของแม่น้ำปิงในฤดูน้ำหลาก (กันยายน)

รูปที่ 4.6 อุณหภูมิอากาศและอุณหภูมิน้ำของแม่น้ำปิงในฤดูน้ำมาก (พฤศจิกายน)

ออกซิเจนละลาย

ออกซิเจนละลายในแม่น้ำปิงมีค่าเฉลี่ย 5.07 มิลลิกรัม/ลิตร โดยมีค่าสูงสุด 6.8 มิลลิกรัม/ลิตร ที่สถานีที่ 4 ในฤดูน้ำปานกลาง (กันยายน) และมีค่าออกซิเจนละลายต่ำสุด 1.21 มิลลิกรัม/ลิตร ที่สถานีที่ 2 ในเดือนกรกฎาคมซึ่งเป็นฤดูน้ำปานกลางเช่นกัน รูปที่ 4.7 แสดงค่าออกซิเจนละลายของแม่น้ำปิงที่สถานีต่าง ๆ ทั้งในฤดูน้ำน้อย น้ำปานกลาง และน้ำมาก ซึ่งพบว่า :

ในฤดูน้ำน้อย ที่สถานีต้นน้ำทั้งสถานีที่ 1 และ 2 ค่าออกซิเจนละลายมีค่าสูง ซึ่งสูงกว่าทั้งในฤดูน้ำมากและน้ำปานกลางด้วย สำหรับที่สถานีท้ายน้ำได้เขื่อนนั้น ค่าออกซิเจนละลายจะลดลงแต่เมื่อถึงสถานีที่ 5 ค่าออกซิเจนละลายจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อย

ในฤดูน้ำปานกลางทั้ง 2 เดือนพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงค่าออกซิเจนละลายที่สถานีต่าง ๆ มีรูปแบบที่คล้ายกัน แต่มีค่าออกซิเจนละลายที่ต่างกันมาก คือ ในเดือนกรกฎาคม ค่าออกซิเจนละลายที่สถานีต้นน้ำจะมีค่าอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ ซึ่งต่ำกว่าทั้งในฤดูน้ำน้อยและน้ำมาก แต่ที่สถานีท้ายน้ำได้เขื่อนนั้นค่าออกซิเจนละลายของทั้ง 3 สถานีจะมีค่าเพิ่มสูงขึ้น สำหรับในเดือนกันยายนนั้น ค่าออกซิเจนละลายที่สถานีต้นน้ำอยู่ในเกณฑ์ที่สูง คือ ประมาณ 6 มิลลิกรัม/ลิตร และที่สถานีท้ายน้ำได้เขื่อนทั้ง 3 สถานี ค่าออกซิเจนละลายจะสูงขึ้นเล็กน้อย

ในฤดูน้ำมากนั้นค่าออกซิเจนละลายที่สถานีต้นน้ำและท้ายน้ำมีค่าแตกต่างกันน้อยมาก คือ อยู่ในช่วงระหว่าง 5 - 6 มิลลิกรัม/ลิตร และมีค่าออกซิเจนละลายที่สถานีที่ 5 ต่ำลงเล็กน้อย

ค่าออกซิเจนละลายในแหล่งน้ำจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ประการ (เมื่อไม่คำนึงถึงอุณหภูมิ) คือ ปริมาณสารอินทรีย์ในแหล่งน้ำ และอัตราการใช้ออกซิเจนในการย่อยสลายสารอินทรีย์ในแหล่งน้ำนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วยังมีปัจจัยอื่นอีก เช่น การสังเคราะห์แสงของพืชน้ำและสาหร่าย และการใช้ออกซิเจนในการย่อยสลายดินตะกอนที่เรียกว่า Benthos Decomposition ซึ่งจากกราฟจะเห็นได้ว่าค่าออกซิเจนละลายที่สถานีที่ 1 และ 2 ในฤดูน้ำปานกลาง (กรกฎาคม) มีค่าต่ำกว่าที่สถานีอื่น ๆ ทั้งในฤดูน้ำน้อย น้ำปานกลาง และน้ำมาก ทั้งนี้เป็นผลมาจากปริมาณสารอินทรีย์ (ซึ่งวัดในรูปบีโอดี และ ultimate BOD) สูงกว่าที่สถานีอื่น ๆ จึงทำให้มีการใช้ออกซิเจนในการย่อยสลายสารอินทรีย์มาก (โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การขาดแคลนออกซิเจนในแหล่งน้ำเท่ากับ 0.14 ต่อวัน)

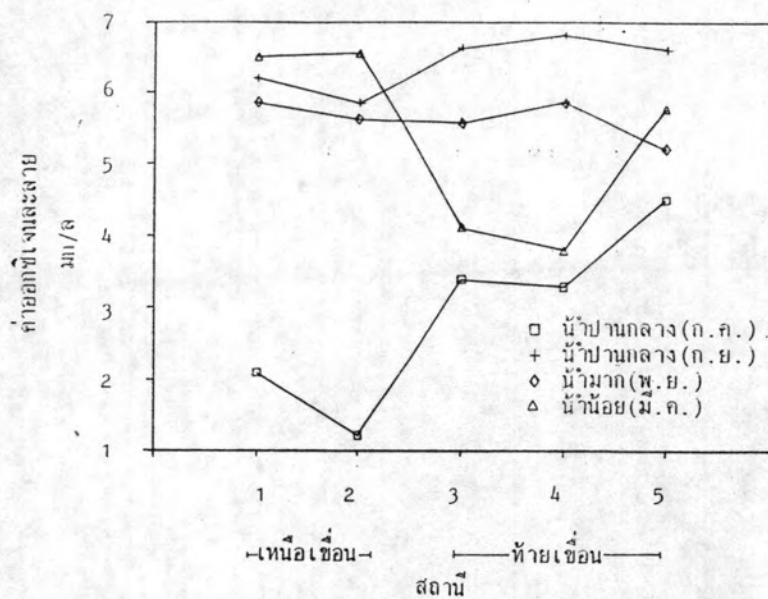
สำหรับค่าออกซิเจนละลายที่สถานีท้ายน้ำนั้น เป็นผลจากการดำเนินงานของเขื่อน ซึ่งจากกราฟจะสังเกตเห็นว่า ค่าออกซิเจนละลายที่สถานีท้ายน้ำมีค่าสูงกว่าที่สถานีต้นน้ำเหนืออ่างเก็บน้ำ และเขื่อนภูมิพลในช่วงเวลาเดียวกัน ทั้งนี้เป็นผลจากการเกิดการแบ่งชั้นน้ำ (Thermal Stratification) ในอ่างเก็บน้ำ (สุทธิรักษ์ สุจริตตานนท์, 2529) ที่ทำให้ความเข้มข้นของออกซิเจนละลายในชั้นน้ำ epilimnion และเขื่อนก็ปล่อยน้ำในชั้น epilimnion ออกจากอ่างเก็บน้ำ จึงทำให้ท้ายน้ำได้รับน้ำที่มีค่าออกซิเจนละลายสูง และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบำบัดมลสารที่เรียกว่า Self purification ของแม่น้ำปิงอีกด้วย แต่สำหรับฤดูน้ำน้อยซึ่งมีค่าออกซิเจนละลายที่สถานีต้นน้ำสูงกว่าที่สถานีท้ายน้ำนั้น เป็นผลจากมวลหรือปริมาณน้ำของแม่น้ำที่สถานีต้นน้ำมีค่าน้อยมากและมีความลึกไม่ถึง 1 เมตร จึงทำให้ออกซิเจนในชั้นบรรยากาศแพร่กระจายและละลายลงสู่แหล่งน้ำได้ดีกว่าที่สถานีท้ายน้ำ ซึ่งมวลหรือปริมาณน้ำมากกว่าและมีความลึกมากกว่าด้วย

บีโอดี และ ultimate BOD

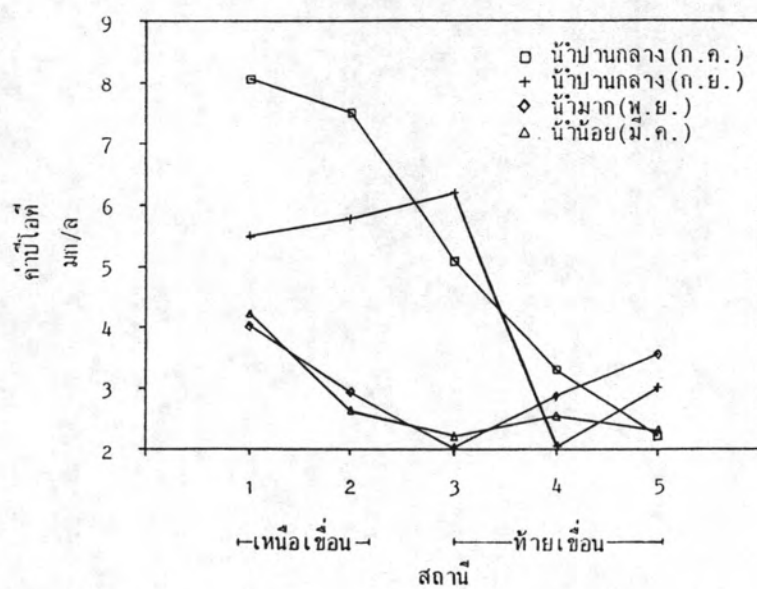
ค่าบีโอดี และ ultimate BOD เฉลี่ยเท่ากับ 3.90 และ 8.54 มิลลิกรัม/ลิตร ตามลำดับ โดยมีค่าบีโอดีสูงสุดเท่ากับ 8.05 มิลลิกรัม/ลิตร ที่สถานีที่ 1 ในฤดูน้ำปานกลาง (กรกฎาคม) และค่า ultimate BOD สูงสุดเท่ากับ 25.2 มิลลิกรัม/ลิตร ที่สถานีที่ 1 ในฤดูน้ำปานกลาง (กรกฎาคม) เช่นกัน ส่วนค่าบีโอดีต่ำสุดเท่ากับ 2.02 มิลลิกรัม/ลิตร ที่สถานีที่ 3 ในฤดูน้ำมาก และค่า ultimate BOD ต่ำสุดเท่ากับ 3 มิลลิกรัม/ลิตร ที่สถานีที่ 4 ในฤดูน้ำปานกลาง (กันยายน) รูปที่ 4.8 แสดงค่าบีโอดี และรูปที่ 4.9 แสดงค่า ultimate BOD ของแม่น้ำปิงที่สถานีต่าง ๆ ในช่วงปีที่ทำการศึกษา

จากกราฟแสดงค่าบีโอดี และ ultimate BOD ของแม่น้ำปิงทั้ง 5 สถานี จะเห็นว่าทั้งในฤดูน้ำน้อย ฤดูน้ำปานกลาง และฤดูน้ำมาก ค่าบีโอดี และ ultimate BOD ที่สถานีท้ายน้ำได้เขื่อนภูมิพลทั้ง 3 สถานี จะมีค่าต่ำกว่าที่สถานีต้นน้ำเหนืออ่างเก็บน้ำและเขื่อนภูมิพล ทั้งนี้เป็นผลมาจากปฏิกิริยาทางชีววิทยาของแมคทีเรียในการย่อยสลายสารอินทรีย์ และการตกตะกอนที่เกิดขึ้นระหว่างการเก็บกักน้ำไว้ในอ่างเก็บน้ำเป็นเวลานาน

รูปที่ 4.7 ค่าออกซิเจนละลายของแม่น้ำปิง

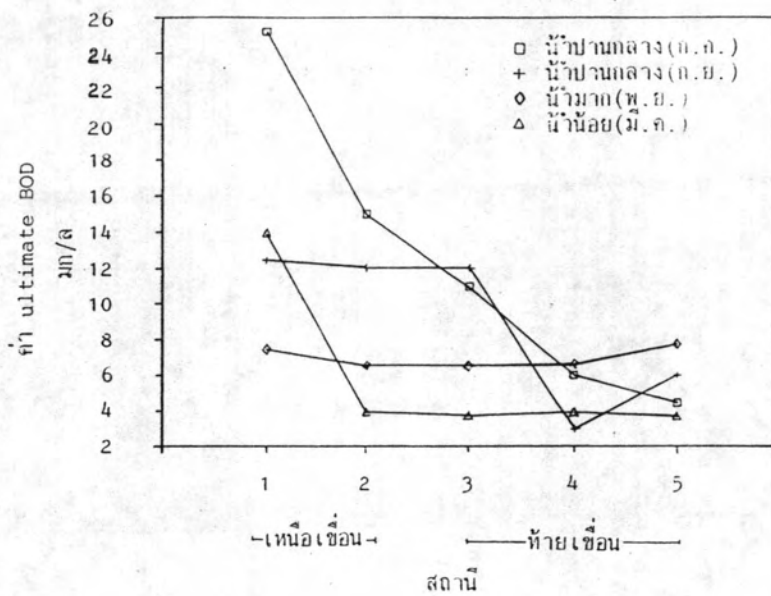

รูปที่ 4.8 ค่าบีโอดีของแม่น้ำปิง

รูปที่ 4.9 ค่า ultimate BOD ของแม่น้ำปิง

สำหรับความแตกต่างของค่าบีโอดี และ ultimate BOD ในฤดูน้ำน้อย น้ำปานกลาง และน้ำมากนั้น พบว่าในฤดูน้ำปานกลางทั้งสองเดือน (กรกฎาคม และกันยายน) จะมีค่าทั้งสอง สูงกว่าในฤดูน้ำน้อยและน้ำมาก โดยเฉพาะที่สถานีต้นน้ำทั้ง 2 สถานีจะเห็นความแตกต่างได้ชัดเจนที่ค่าบีโอดี และ ultimate BOD ของสถานีต้นน้ำมีค่าสูงในฤดูน้ำปานกลางนั้น ก็เพราะว่า ลุ่มน้ำปิงตอนบนมีการใช้ที่ดินเป็นป่าไม้ นาข้าว และพืชไร่เท่านั้น (โสภณ , 2529) มลสารที่อยู่ในรูปสารอินทรีย์ที่ลงสู่แม่น้ำปิงก็โดยการชะล้างของน้ำฝนแล้วไหลลงสู่แม่น้ำปิง ในช่วงที่ไม่มีฝนตกสารอินทรีย์เหล่านี้จะตกค้างและสะสมตัวอยู่บนผิวดิน เมื่อมีฝนตกลงมาก็จะเกิดการชะล้างลงสู่แม่น้ำปิง เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่าในฤดูน้ำปานกลาง (กรกฎาคม) จะมีค่าบีโอดี และ ultimate BOD สูงมาก สารอินทรีย์ดังกล่าวนี้จะถูกชะลงสู่แม่น้ำปิงเรื่อย ๆ ตลอดเวลาที่มีฝนตก ในที่สุดสารอินทรีย์ที่ตกค้างก็จะเหลืออยู่น้อย ค่าบีโอดี และ ultimate BOD ในช่วงถัดมาคือ ฤดูน้ำปานกลาง (กันยายน) จึงมีค่าต่ำลง และทำให้ค่าบีโอดี และ ultimate BOD ในฤดูน้ำมากต่ำลงมาด้วย เพราะสารอินทรีย์ที่ผิวดินที่จะถูกชะลงมากับ run off ลงสู่แม่น้ำปิงมีน้อย กอปรกับในช่วงนี้น้ำในแม่น้ำปิงมีปริมาณมาก จึงทำให้ความเข้มข้นของสารอินทรีย์ที่วัดในรูปของค่าบีโอดี และ ultimate BOD มีค่าน้อยมาก

ในการศึกษาผลของ เขื่อนที่มีต่อการ เปลี่ยนแปลงสัมประสิทธิ์การขาดแคลนและสัมประสิทธิ์ การเติมออกซิเจนในแม่น้ำปิง ได้นำข้อมูลอัตราการไหลและลักษณะสมบัติทางประการของคุณภาพ น้ำที่ตรวจวัดและวิเคราะห์ได้มาคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ทั้งสองค่า โดยวิธีการต่าง ๆ ดังที่ได้ กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 และใช้เครื่องมือโครคอมพิวเตอร์ช่วยในการคำนวณและการวิเคราะห์ ค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้จะถูกนำมาทดสอบค่าเพื่อหาค่าที่ยอมรับว่าเป็นตัวแทนของค่า k_1 และ k_2 ของแม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษา โดยการใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์สำหรับคุณภาพน้ำ ของ Streeter & Phelps เป็นหลัก คือ

$$D_t = \frac{k_1}{k_2 - k_1} \times La \left(10^{-k_1 t} - 10^{-k_2 t} \right) + Da \times 10^{-k_2 t}$$

ในการใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ของ Streeter & Phelps นี้ จะไม่คำนึงถึงค่าออกซิเจนละลายที่เกิดจากการสังเคราะห์แสงของแพลงตอนพืชและพืชน้ำในแหล่งน้ำ และค่าออกซิเจนที่ถูกใช้ไปโดยสิ่งมีชีวิตบนผิวดินที่พื้นท้องน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากค่าทั้งสองมีค่าต่ำและไม่ทราบค่าที่แน่นอน

สัมประสิทธิ์การขาดแคลนออกซิเจน (k_1) ในแม่น้ำปิง

สัมประสิทธิ์การขาดแคลนออกซิเจนในแม่น้ำปิงได้จากการคำนวณด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี แต่วิธีการประมาณค่า k_1 ที่ให้ค่าใกล้เคียงกับค่า k_1 ของแม่น้ำในช่วงที่ทำการศึกษาก็ใช้วิธีการ 4 วิธี คือ Least-square method, Thomas slope method, Rham's two points method และจากสมการของ Streeter & Phelps รายละเอียดของการคำนวณแต่ละวิธีการที่กล่าวแล้วข้างต้นได้แสดงไว้ในภาคผนวกท้ายเล่ม และตารางที่ 4.2 แสดงค่า k_1 ที่ได้จากการประมาณค่าด้วยวิธีการทั้ง 4 วิธีข้างต้น ซึ่งจะเห็นว่าแต่ละวิธีการให้ค่า k_1 ที่แตกต่างกันไป ค่าเหล่านี้จะถูกนำมาทดสอบค่าเพื่อหาค่า k_1 ของแม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษาโดยใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์สำหรับคุณภาพน้ำของ Streeter & Phelps

สัมประสิทธิ์การเติมออกซิเจน (k_2) ในแม่น้ำปิง

สัมประสิทธิ์การเติมออกซิเจนในแม่น้ำปิง ได้จากการคำนวณด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี แต่วิธีการประมาณค่า k_2 ที่ให้ค่าใกล้เคียงกับค่า k_2 ของแม่น้ำปิง ได้ใช้วิธีต่าง ๆ อันได้แก่ วิธีการของ Churchill, Isaacs', Owens และ Streeter & Phelps ซึ่งรายละเอียดในการคำนวณได้แสดงไว้ในภาคผนวกท้ายเล่ม และตารางที่ 4.3 แสดงค่า k_2 ที่ได้จากการประมาณค่าด้วยวิธีการทั้ง 4 วิธีข้างต้น และค่า k_2 ของแม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษา ซึ่งการทดสอบค่าที่ได้จากการประมาณว่าค่าใดคือค่า k_2 ของแม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษานั้นกระทำเช่นเดียวกับค่า k_1 และกระทำพร้อม ๆ กับค่า k_1 ด้วย

ตารางที่ 4.2 ค่าสัมประสิทธิ์การขาดแคลนออกซิเจนในแม่น้ำปิงที่ได้จากการประมาณค่าโดย 4 วิธี

ช่วงเวลา	สถานี	(k_1)	วิธีการ			
			LEAST	THOMAS	RHAME	STREETER
ฤดูแล้ง (กรกฎาคม)	1 ท่าสี่	0.14	0.142	0.07	0.145	0.142
	2 สถานีอุทกวิทยา		0.136	0.058	0.114	
	3 ท้ายเขื่อน	0.097	0.097	0.05	0.087	2.24
	4 บ้านจตุร	0.12	0.127	0.058	0.101	0.018
	5 บ้านคาก		0.12	0.081	0.103	
ฤดูน้ำปานกลาง (กันยายน)	1 ท่าสี่	0.104	0.104	0.045	0.092	-0.236
	2 สถานีอุทกวิทยา		0.103	0.048	0.095	
	3 ท้ายเขื่อน	0.095	0.094	0.048	0.079	2.022
	4 บ้านจตุร	0.097	0.097	0.057	0.098	-1.048
	5 บ้านคาก		0.11	0.056	0.109	
ฤดูน้ำมาก (พฤศจิกายน)	1 ท่าสี่	0.091	0.104	0.056	0.092	0.091
	2 สถานีอุทกวิทยา		0.06	0.052	0.09	
	3 ท้ายเขื่อน	0.051	0.055	0.051	0.052	0.051
	4 บ้านจตุร	0.088	0.08	0.077	0.063	-2.77
	5 บ้านคาก		0.083	0.088	0.079	
ฤดูน้ำน้อย (มีนาคม)	1 ท่าสี่	0.098	0.091	0.069	0.03	0.098
	2 สถานีอุทกวิทยา		0.093	0.045	0.087	
	3 ท้ายเขื่อน	0.095	0.094	0.047	0.094	0.095
	4 บ้านจตุร	0.086	0.085	0.047	0.078	-0.493
	5 บ้านคาก		0.09	0.056	0.088	

หมายเหตุ (k_1) = ค่าสัมประสิทธิ์การขาดแคลนออกซิเจนในแม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษ

ตารางที่ 4.3 ค่าสัมประสิทธิ์การเติมออกซิเจนลงสู่แม่น้ำปิงที่ได้จากการประมาณค่าโดย 4 วิธีการ

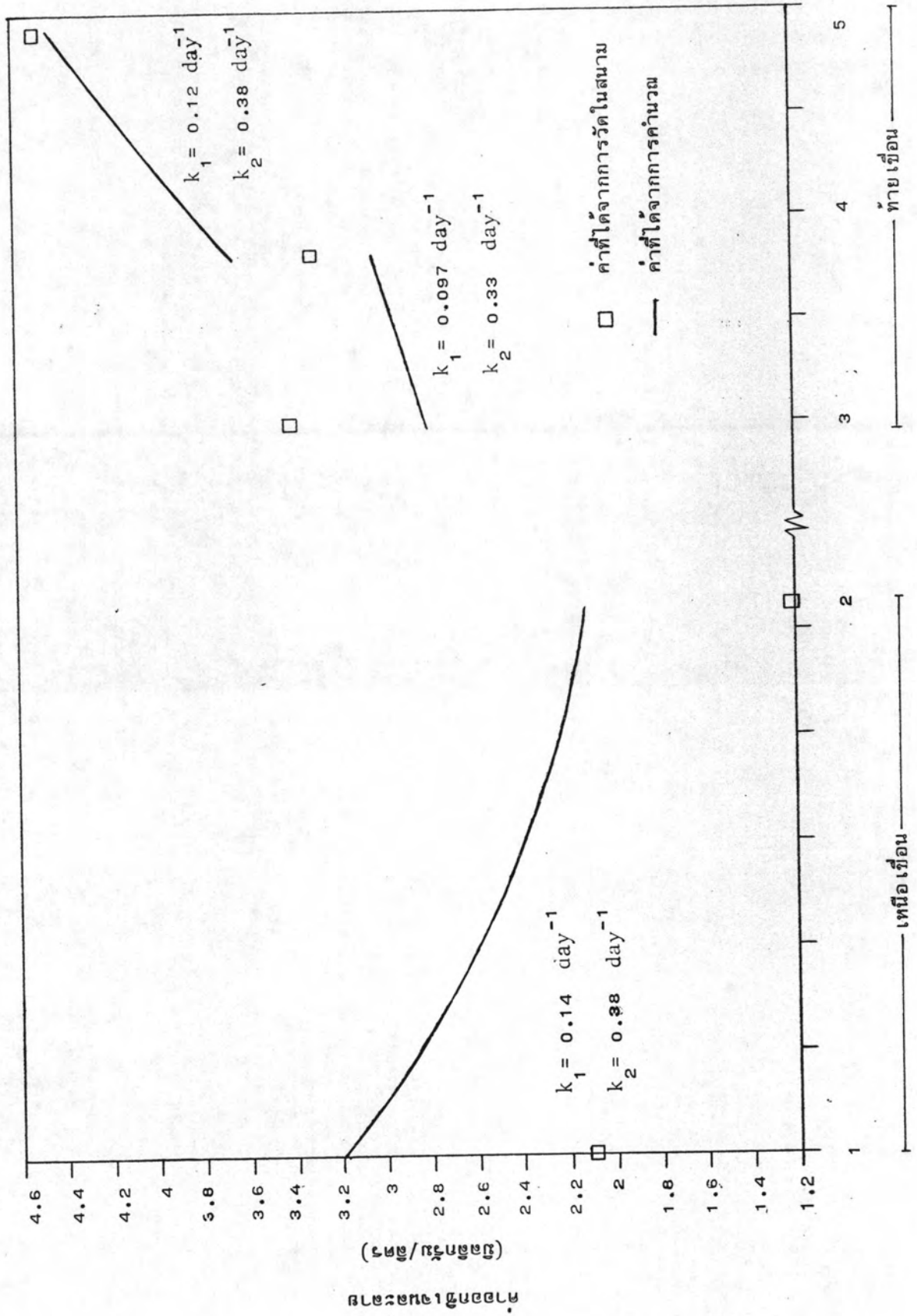
ช่วงเวลา	สถานี	(k_2)	วิธีการ			
			CHURCHILL	ISAACS'	OWENS	STRFETER
ฤดูแล้ง (กรกฎาคม)	1 ท่าสี่	0.38	1.814	1.322	2.007	0.094
	2 สถานีอุทกวิทยา		1.901	1.397	1.988	
	3 ท้ายเขื่อน	0.33	0.437	0.392	0.341	4.904
	4 บ้านจ๊กสรร	0.38	0.284	0.235	0.312	0.24
	5 บ้านคาก		0.385	0.316	0.412	
ฤดูน้ำปานกลาง (กันยายน)	1 ท่าสี่	0.42	2.028	1.487	2.139	-2.357
	2 สถานีอุทกวิทยา		2.189	1.631	2.153	
	3 ท้ายเขื่อน	0.34	0.663	0.507	0.772	21.268
	4 บ้านจ๊กสรร	0.36	1.415	0.993	1.842	-7.585
	5 บ้านคาก		1.571	1.103	2.02	
ฤดูน้ำมาก (พฤศจิกายน)	1 ท่าสี่	0.168	0.474	0.411	0.4	0.168
	2 สถานีอุทกวิทยา		1.27	0.996	1.184	
	3 ท้ายเขื่อน	0.31	1.369	1.071	1.276	0.772
	4 บ้านจ๊กสรร	0.21	1.436	1.106	1.396	-11.831
	5 บ้านคาก		0.56	0.466	0.53	
ฤดูน้ำน้อย (มีนาคม)	1 ท่าสี่	0.41	0.53	0.357	0.949	0.415
	2 สถานีอุทกวิทยา		0.878	0.588	1.444	
	3 ท้ายเขื่อน	0.128	0.235	0.223	0.174	0.128
	4 บ้านจ๊กสรร	0.39	0.249	0.235	0.185	0.115
	5 บ้านคาก		0.439	0.374	0.398	

หมายเหตุ (k_2) = ค่าสัมประสิทธิ์การเติมออกซิเจนลงสู่แม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษา

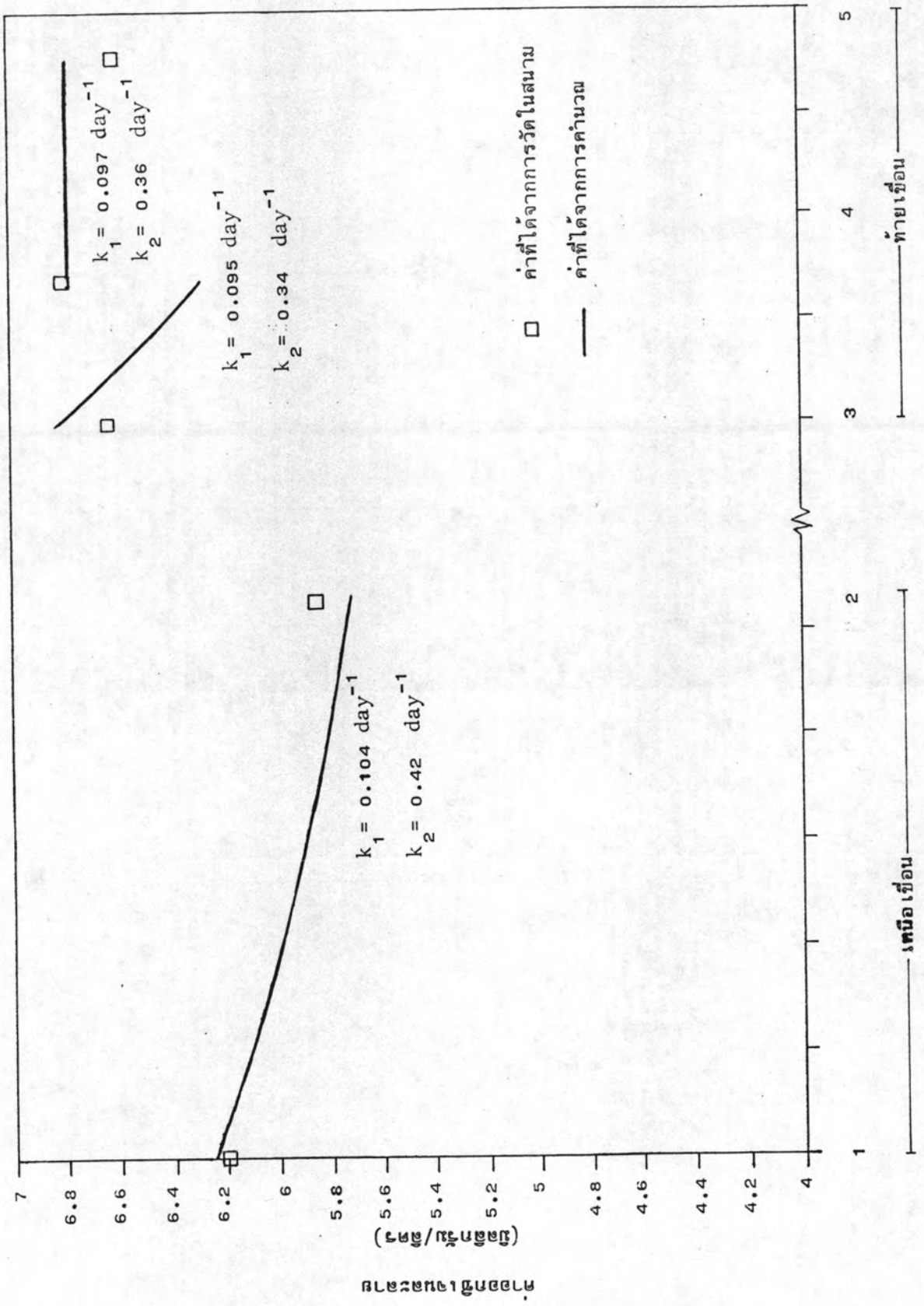
การทดสอบค่าที่ได้จากการประมาณเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การขาดแคลนออกซิเจน และสัมประสิทธิ์การเติมออกซิเจนในแม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษานี้ ซึ่งใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์สำหรับคุณภาพน้ำของ Streeter & Phelps นั้น จะต้องกระทำพร้อม ๆ กันทั้ง k_1 และ k_2 เพื่อคำนวณค่าออกซิเจนละลาย แล้วนำค่าที่ได้มาสร้างกราฟเปรียบเทียบกับค่าออกซิเจนละลายที่ตรวจวัดได้จริงในภาคสนาม ค่าที่นำมาทดสอบชุดใดให้กราฟของออกซิเจนละลายทั้งสองใกล้เคียงกันมากที่สุด ก็จะได้ว่าค่าชุดนั้นเป็นสัมประสิทธิ์การขาดแคลนออกซิเจน และสัมประสิทธิ์การเติมออกซิเจนในแม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษานี้ และรูปที่ 4.10, 4.11, 4.12 และ 4.13 เป็นกราฟที่ได้จากการเปรียบเทียบระหว่างค่าออกซิเจนละลายที่ได้จากการคำนวณโดยใช้ค่า k_1 และ k_2 ของแม่น้ำปิงในช่วงที่ทำการศึกษากับค่าออกซิเจนละลายที่ได้จากการตรวจวัดในสนาม ในฤดูน้ำปานกลาง (กรกฎาคม และกันยายน) ฤดูน้ำมาก (พฤศจิกายน) และฤดูน้ำน้อย (มีนาคม) ตามลำดับ ซึ่งสามารถคำนวณค่าออกซิเจนละลายได้ตามระยะทางจากสถานีหนึ่งไปยังอีกสถานีหนึ่งได้ ดังนั้น เมื่อนำค่าที่ได้จากการคำนวณนี้มาสร้างกราฟก็จะได้เป็นกราฟเส้น แต่ค่าที่ได้จากการวัดนั้นทำการวัด ณ สถานีนั้น ๆ เมื่อนำค่าจากการวัดมาสร้างกราฟจึงไม่สามารถลากเส้นระหว่างค่าออกซิเจนละลายระหว่างสถานีต่าง ๆ ได้ เพราะไม่ทราบว่ามีเปลี่ยนแปลงออกซิเจนละลายในช่วงระหว่างสถานีเป็นอย่างไร

จากกราฟเปรียบเทียบค่าออกซิเจนละลายทั้งในฤดูน้ำน้อย น้ำปานกลาง และน้ำมาก จะเห็นว่าเส้นกราฟของค่าออกซิเจนละลายที่ได้จากการคำนวณไม่ทับสนิทกับค่าที่ได้จากการวัดในสนาม กล่าวคือ ค่าที่ได้จากการคำนวณโดยการใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ของ Streeter & Phelps นั้นมิได้คำนึงถึงปรากฏการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นในแม่น้ำ เช่น การเติมออกซิเจนละลายจากขบวนการสังเคราะห์แสงของพืชน้ำและสาหร่าย การใช้ออกซิเจนในการย่อยสลายดินตะกอนที่เรียกว่า Benthos Decomposition การตกตะกอนของสารอินทรีย์และสารแขวนลอยในแม่น้ำ การเกิดการฟุ้งกระจายของตะกอนจากพื้นที่ตอมน้ำ เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นมีผลต่อการใช้และการเติมออกซิเจนละลายและปริมาณสารอินทรีย์ในแม่น้ำซึ่งไม่ทราบค่าที่แน่นอน จึงทำให้ค่าออกซิเจนละลายที่ได้จากการคำนวณและจากการวัดในสนามมีค่าแตกต่างกัน

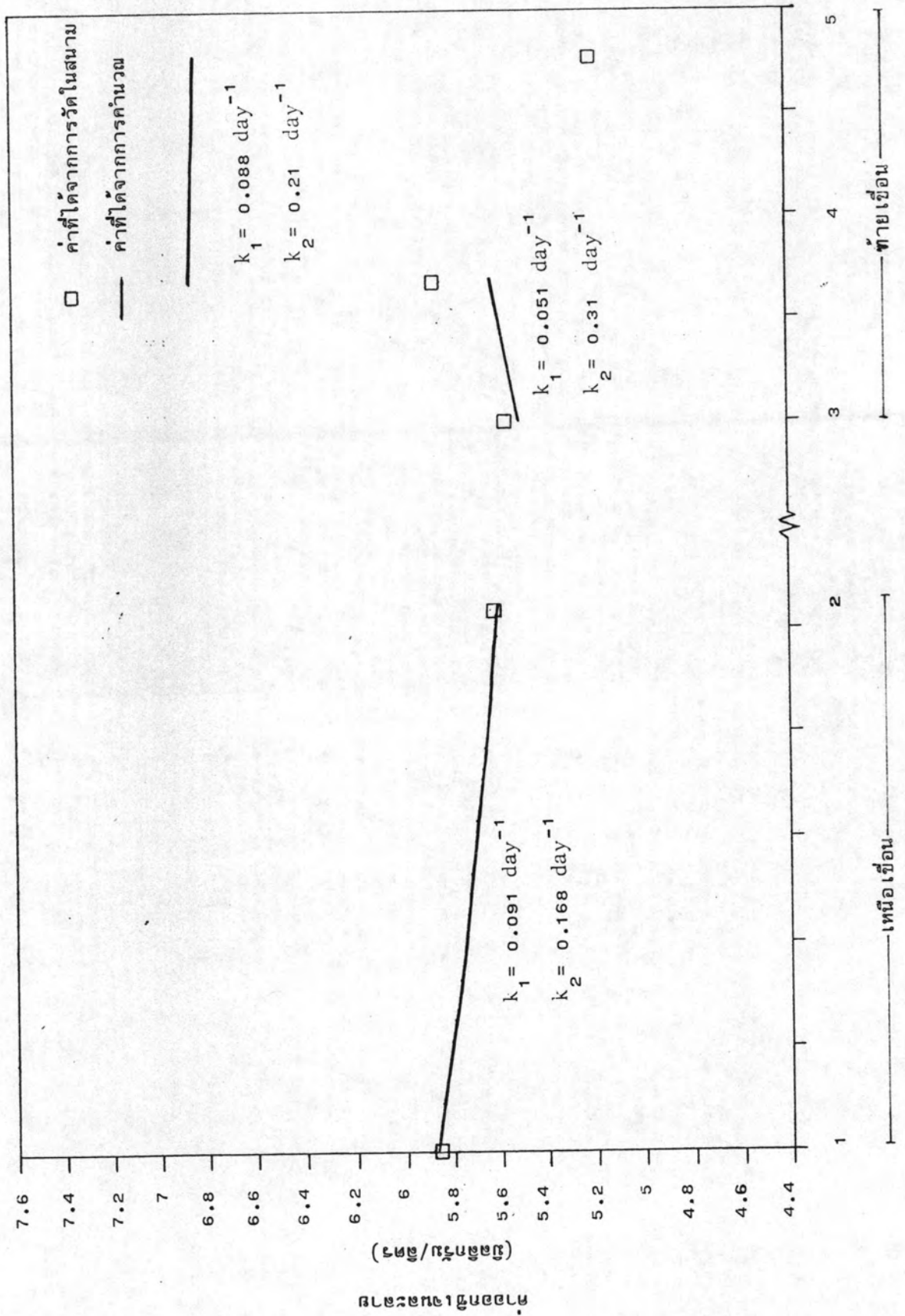
รูปที่ 4.10 กราฟเปรียบเทียบระหว่างค่าออกซิเจนละลายจากการคำนวณและค่าที่วัดในสนาม ในฤดูน้ำปานกลาง (การกักตุน)

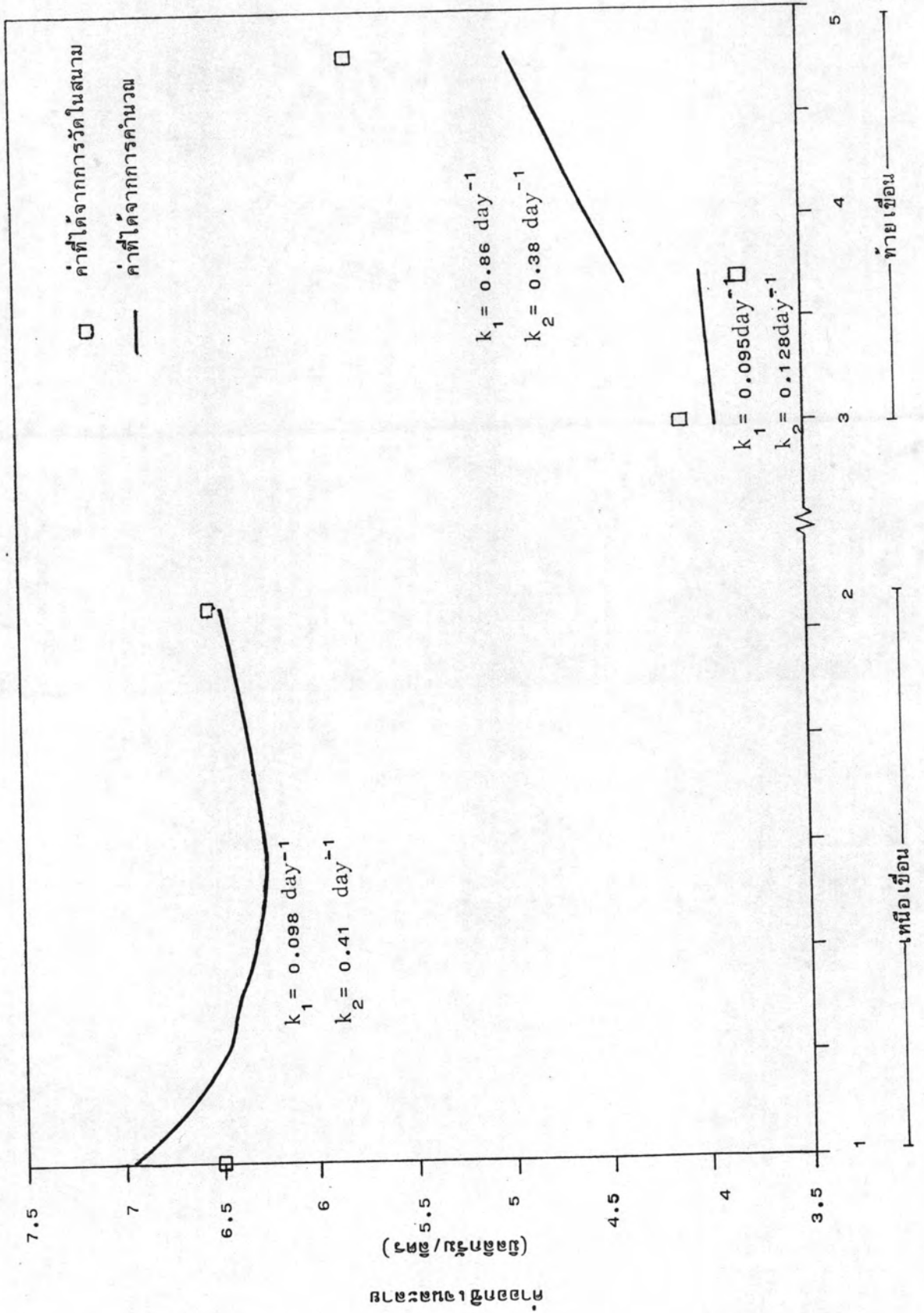
รูปที่ 4.11 กราฟเปรียบเทียบระหว่างค่าออกซิเจนละลายจากการคำนวณและค่าที่วัดในสนาม ในฤดูน้ำปานกลาง (กันยายน)

รูปที่ 4.12 กราฟเปรียบเทียบระหว่างค่าออกซิเจนละลายจากการคำนวณและค่าที่วัดในสนาม ในฤดูน้ำมาก (พฤศจิกายน)

รูปที่ 4.13 กราฟเปรียบเทียบค่าออกซิเจนละลายจากการคำนวณและค่าที่วัดในสนาม ในฤดูน้ำน้อย (มีนาคม)

ผ.ช.ว.ช.ท.๑๑๒๒๒๒๒๒